

ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ 2004

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α'

ΘΕΜΑ Α1

A.1.1. Ποια ήταν η εξωτερική πολιτική του Καποδίστρια μετά την άφιξή του στην Ελλάδα (1828);

Μονάδες 13

A.1.2. Ποια ήταν η ηγεσία της επανάστασης του 1922, ποιες οι απαιτήσεις της και ποιες εξελίξεις ακολούθησαν μέχρι το τέλος του έτους;

Μονάδες 12

ΘΕΜΑ Α2

A.2.1. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α.** Η Παλινόρθωση
- β.** Η Μεγάλη Ιδέα
- γ.** Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Μονάδες 15

A.2.2. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν γράφοντας στο τετράδιό σας τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος** δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση:

- α.** Με το άρθρο 10 της Συνθήκης της Αδριανούπολης η Πύλη αποδέχεται το "σχέδιο των τριών τμημάτων".
- β.** Η παραχώρηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα έγινε το 1881.
- γ.** Το Αντιδιεθνιστικό Σύμφωνο είχε σκοπό τον αγώνα κατά του κομμουνισμού και την υποστήριξη των φασιστικών καθεστώτων.
- δ.** Στη διάσκεψη του Λιβάνου λύθηκε το πρόβλημα του αφοπλισμού των αντάρτικων ομάδων, αλλά δε συγκροτήθηκε κυβέρνηση εθνικής ενότητας.
- ε.** Τα Δωδεκάνησα ενσωματώθηκαν στην Ελλάδα στις 7 Μαρτίου 1948.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Αξιοποιώντας τα στοιχεία που σας δίνονται στα παρακάτω κείμενα και τις ιστορικές σας γνώσεις, να **προσδιορίσετε** την κοινωνική προέλευση των φιλελλήνων, να **αναφέρετε** τις αιτίες-πηγές της εμφάνισης του φιλελληνισμού και να **αποτιμήσετε** το φιλελληνισμό ως κίνημα.

Οι Φιλέλληνες

Επιγραμματικός είναι ο χαρακτηρισμός του φιλελληνισμού από το Γερμανό ιστορικό Mendelssohn Bartholdy: "ο φιλελληνισμός, γράφει, είχε γίνει μια δύναμη. Ισοπέδωσε τις μέγιστες πολιτικές αντιθέσεις και ένωσε τα εχθρικά πολιτικά κόμματα σ' ένα κοινό ενθουσιασμό. Επέδρασε, όπως συνήθως ενεργούν μόνο τα θρησκευτικά κινήματα: γκρέμισε τους μεσότοιχους των κοινωνικών τάξεων και των εθνικών συνειδήσεων. Με τους αριστοκράτες πήγαν οι πληβείοι χέρι με χέρι, αρμονικά, ως προς αυτό το ζήτημα, με τους ριζοσπάστες οι συντηρητικοί, με τη γερμανική νεολαία και τους Γερμανούς σοφούς οι Γάλλοι νομιμόφρονες, όπως ο Chateaubriand, ο Richelieu και ο Villèle. Παντού ονειρεύονταν τη "ματοβαμμένη ορφανή του ευρωπαϊκού πολιτισμού" (δηλαδή την Ελλάδα). Αλλά ο ενθουσιασμός

τότε μόνο θα είχε σημασία, όταν θα υψωνόταν πάνω από τον λόγο, για να γίνει πράξη. Και πραγματικά ο φιλελληνισμός θ' αποκτούσε όχι μόνο πιστούς από όλες τις κοινωνικές τάξεις και τα έθνη, αλλά και τους αποστόλους και τους μάρτυρές του ... Μάταιες ήταν οι απαγορεύσεις της αστυνομίας και των κυβερνήσεων, μάταια νουθετούσε η στοχαστική φρόνηση μερικών "γέρων", μάταια ακόμη κουνούσε αποδοκιμαστικά το ολύμπιο κεφάλι του ένας Goethe. Είχε πια ξυπνήσει ο πόθος για μια μεγάλη παγκόσμια επιχείρηση. Σταυροφορικές ιδέες κυκλοφορούσαν σε όλο τον κόσμο".

Ο φιλελληνικός αυτός ενθουσιασμός ήταν γενικός, έγινε "θρησκεία της νεότητας και των γερατειών", κατά την έκφραση του ιδίου Γερμανού ιστορικού. "Ελληνομανία" την ονομάζει η αυστριακή κατασκοπεία και τους φιλέλληνες "ελληνομανείς", επισημαίνοντας ιδίως την κίνηση του Αμβούργου.

(Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία Νέου Ελληνισμού, Ε', σελ. 576-77)

Ο κίβδηλος φιλελληνισμός

.....
Εκτός από τους ιδεολόγους που στρατολογούνταν στα φιλελληνικά κέντρα, καταγράφονταν και τυχοδιώκτες, καθυστερημένοι πλανόδιοι ιππότες, που έφταναν στην Ελλάδα τελείως άποροι, όπως π.χ. ορισμένοι στο Αμβούργο, που ήλπιζαν να κάνουν την τύχη τους στην ξένη χώρα, να πάρουν παράσημα, μεγάλους βαθμούς και διπλώματα. Γι' αυτούς η Ελλάδα ήταν η χώρα με το ένδοξο παρελθόν, αλλά και με το άγνωστο και γεμάτο υποσχέσεις μέλλον. Αγανακτισμένος αγνός Αμερικανός φιλέλληνας, ο Jarvis, λέγει, ότι είχαν κατεβεί στην πραγματικότητα από επιθυμία να διαφημιστούν οι ίδιοι, να βοηθήσουν τους εαυτούς των και να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά τους. Ντρέπεται και ο φίλος του συμπατριώτης Miller για λογαριασμό αυτών που ζητούν χρήματα. Πάντως, απ' όποιες ιδέες και αν εμπνέονταν οι νέοι αυτοί αξιωματικοί, υπαξιωματικοί, οπλίτες, φοιτητές κ.λ.π., γεγονός πρέπει να θεωρηθεί, ότι πολλοί ονειρεύονταν να κάνουν στο έδαφος της κλασσικής Ελλάδας μια σταδιοδρομία που η πατρίδα τους τους την αρνούσαν. Όλοι τους όμως συγκινούνται με την ιδέα ότι ένας σκλαβωμένος από αιώνες λαός θέλει ν' αποκτήσει την ελευθερία του, ότι αγωνίζεται ακόμη και για τη ζωή του, καθώς και για την τιμή των γυναικών και των παιδιών του. Και το θεωρούν τιμή τους να πολεμήσουν για μια υπόθεση τόσο δίκαιη και ευγενική.

(Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία Νέου Ελληνισμού, ΣΤ', σελ. 993)

Μονάδες 25

ΘΕΜΑ Β2

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις:

α. Να εξηγήσετε τους λόγους της μεταστροφής της Γαλλίας και της Αγγλίας μετά την επάνοδο του βασιλιά Κωνσταντίνου.

Μονάδες 13

β. Να επισημάνετε τα σφάλματα και τις παραλήψεις της ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας.

Μονάδες 12

Η στάση των ξένων Δυνάμεων απέναντι στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1919-1922.

Μόνον την 22αν Μαρτίου 1922 (νέο ημερολόγιο) κατωρθώθη η σύγκλησις αύτη, (διάσκεψη του Παρισιού), αλλ' υπό περιστάσεις, αληθινά δυσμενείς, δια την Ελλάδα.

Η Γαλλία ήδη είχε υπογράψει, από του Οκτωβρίου 1921, την οριστική συνθήκην με τον Κεμάλ και δεν απέκρυπτε πλέον από την Αγγλικήν Κυβέρνησιν τας υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι του Κεμάλ, όπως επιδίωξη ριζικής μεταρρυθμίσεις της Συνθήκης των Σεβρών. Ο γαλλικός τύπος εξ άλλου είχε ξεσπαθώσει υπέρ των Τούρκων. Και η γαλλική κοινή γνώμη είχε καταληφθή από ένα αδικαιολόγητον και ανεξήγητον φιλοτουρκισμόν.

Ως προς την Αγγλίαν, αυτή απέδιδε τον αναβρασμόν των Ινδιών, που ήτο τότε πολύ μεγάλος, εις την παράτασιν του Μικρασιατικού πολέμου και εν γένει εις την στάσιν που ετήρει αυτή στην Ανατολή. Επίστευεν επομένως η Αγγλική Κυβέρνησις, ότι η ταχεία συνομολόγησις της ειρήνης απετέλει εθνικήν ανάγκην. Αυτά είχε δηλώσει εις την Βουλήν των Λόρδων ο Υπουργός των Εξωτερικών Κώρζον.

Αλλ' η Αγγλική Κυβέρνησις, για να επιτύχει την ειρήνην, είχε στα χέρια της ένα δυνατό όπλο, που της το έδωσεν η Ελληνική Κυβέρνησις όταν εις αυτήν ενεπιστεύθη την όλην Ελληνικήν υπόθεσιν. Δεν είχε παρά να περιορίση τας ελληνικάς αξιώσεις και η ειρήνη θα συνωμολογείτο.

(Κ. Ζαβιτζιάνου, Αναμνήσεις ..., Β', σελ. 127-128)

Το μέτωπο έπειτα από λίγο έχει διασπαστεί. Το Α' σώμα στρατού αναγκάζεται να εγκαταλείψει το Αφιόν Καραχισάρ. Ακολουθούν την υποχώρησιν οι Έλληνες και οι Αρμένιοι, αναστατώνοντας τη συνοχή των δυνάμεών μας. Μέσα σ' αυτή τη σύγχυση χάνεται ο μοναδικός ασύρματος του Α' σώματος στρατού με αποτέλεσμα να μην έχει τα μέσα να επικοινωνήσει με τη Στρατιά. Κι ενώ δεχόταν τις επιθέσεις του κύριου όγκου του τουρκικού στρατού, το Β' σώμα δεν έσπευδε να το ενισχύσει περιμένοντας διαταγές από τη Σμύρνη. Ο Κεμάλ διεύθυνε οπτικά τη μάχη και ο Χατζανέστης από απόσταση 500 σχεδόν χιλιομέτρων. Ο αντιστράτηγος Σπυρίδωνας γράφει: "Ομολογουμένως τοιαύτη σκανδαλώδης εύνοια προς τον Μουσταφά Κεμάλ δεν ήτο ποτέ δυνατόν να ευχηθή, ουδέ κατ' όναρ* να φαντασθή ούτος δι' εαυτόν και δια τον στρατόν του!".

(Δημ. Φωτιάδη, Ενθυμήματα, τομ. Α', σελ. 203)

*ουδέ κατ' όναρ = ούτε στ' όνειρό του.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄

ΘΕΜΑ Α1

A.1.1. «Την εξωτερική πολιτική οικονομική ενίσχυση του.» (σελ 141-142)
«Τα σύνορα ... ανεξαρτησία» (σελ 134-135)

A.1.2. «Η μικρασιατική καταστροφή ... από την Ανατολική Θράκη.»
(β' τόμος σελ. 111-117)

* Χωρίς να είναι απαραίτητο μπορούμε να αναφέρουμε εισαγωγικά ότι ο Καποδίστριας διέθετε σπάνια διπλωματική εμπειρία λόγω της θητείας του στο ρωσικό υπουργείο εξωτερικών και έφερνε την υπόσχεση οικονομικής βοήθειας από τη Γαλλία και τη Ρωσία.

ΘΕΜΑ Α2

A.2.1.

α. Παλινόρθωση ήταν η επάνοδος στο θρόνο όλων των έκπτωτων βασιλιάδων με τη βοήθεια των μοναρχών της Ευρώπης και όλων των συντηρητικών δυνάμεων που επικαλούνταν την αρχή της νομιμότητας και η καθολική επιβολή απολυταρχικών, συντηρητικών και αντιδραστικών καθεστώτων.

σελ.: 116 Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη α' τόμος
(Όταν νικήθηκε ... έγινε η παλινόρθωση).

β. Μεγάλη Ιδέα είναι η εθνική ιδεολογία που διαμόρφωσαν οι ελεύθεροι Έλληνες, οι οποίοι ένιωθαν ευθύνη για το γεγονός ότι οι αλύτρωτοι αδερφοί τους, που ζούσαν σε τουρκοκρατούμενες ακόμη ελληνικές περιοχές και ποθούσαν την ελευθερία τους, ήταν πολύ περισσότεροι από τους ίδιους.

«Στο βαθμό ... Εύξεινος.» σελ.250 α' τόμος
(Οι πολίτες του ελεύθερου κράτους ... Εύξεινος)

γ. Συμβούλιο Ασφαλείας είναι ένα είδος διευθυντηρίου στην κορυφή του Ο.Η.Ε. (Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών). «Σ' αυτό το συμβούλιο οι πέντε μεγάλοι νικητές του πολέμου ... αρνησικυρίας - veto.» σελ. 266 α' τόμος

A.2.2.

α. Λάθος (αποδέχεται την Ιουλιανή Σύμβαση του Λονδίνου (1827) και το πρωτόκολλο του Λονδίνου).

β. Σωστό (εκτός από την περιοχή Ελασσόνας).

γ. Σωστό (σελ. 236 β' τόμος).

δ. Λάθος (δεν λύθηκε το πρόβλημα του αφοπλισμού, συγκροτήθηκε κυβέρνηση εθνικής ενότητας), (β' τόμος σελ. 401).

ε. Σωστό (7 Μαρτίου 1948).

ΟΜΑΔΑ Β'

ΘΕΜΑ Β1

Ξεκινάμε την απάντησή μας με το απόσπασμα από το σχολικό βιβλίο (α' τόμος, σελ. 120)

"Η πηγαία εκδήλωση ... ηθικές και πολιτικές." προκειμένου να δώσουμε έναν ορισμό για το φιλελληνισμό. Στην συνέχεια αναλύουμε το πρώτο παράθεμα το οποίο αναφέρεται στην κοινωνική προέλευση των φιλελλήνων και παρέχει κάποια στοιχεία γι' αυτούς. Όπως επισημαίνεται, ο φιλελληνισμός λειτούργησε σαν θρησκευτικό κίνημα, γιατί κατόρθωσε να ισοπεδώσει τις όποιες έχθρες και πολιτικές αντιθέσεις και να ενώσει τους περισσότερους με ενθουσιασμό σε ένα κοινό στόχο την ηθική, οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς τη "ματοβαμμένη ορφανή του ευρωπαϊκού πολιτισμού". Στους κόλπους του κινήματος συμμετείχαν όλες οι κοινωνικές διαβαθμίσεις: άτομα που άνηκαν σε υψηλότερα κοινωνικά στρώματα καθώς και άτομα που άνηκαν σε κατώτερα κοινωνικά στρώματα, απλοί άνθρωποι αλλά και ηγετικές φυσιογνωμίες όπως ο Chateaubriand, ο Richelieu και ο Villele. Παράλληλα όπως υπογραμμίζεται στο παράθεμα, οι φιλέλληνες ανήκουν τόσο σε συντηρητικά όσο και σε ριζοσπαστικά ιδεολογικά ρεύματα και ήταν άτομα ανεξαρτήτου ηλικίας, και εθνικότητας.

Συνεχίζουμε με τα αίτια - πηγές της εμφάνισης του φιλελληνισμού: απόσπασμα σχολικού βιβλίου σελ. 122.

"Οι πηγές του φιλελληνισμού ... ως πράκτορες ξένων συμφερόντων: οικονομικών ή πολιτικών." Στοιχεία για τα αίτια που ώθησαν τους "φιλέλληνες" να προσφέρουν το είδος της βοήθειας τους - αγνή, ανιδιοτελής ή τυχοδιωκτική και ιδιοτελής - δίδονται στο 2^ο παράθεμα του θέματος Β1. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι στρατολογούνταν στα ελληνικά κέντρα ιδεολόγοι, που επιθυμούσαν να προσφέρουν τη βοήθεια τους, παρακινούμενοι κυρίως από τον θαυμασμό τους για το ένδοξο ελληνικό παρελθόν, άποροι, που προσδοκούσαν ένα καλύτερο μέλλον και στόχευαν είτε στα χρήματα είτε στους στρατιωτικούς βαθμούς, και φιλόδοξοι, που επιδίωκαν κυρίως τη δόξα μέσω μιας λαμπρής σταδιοδρομίας στις μονάδες του τακτικού ελληνικού στρατού ή στα ειδικά σώματα των φιλελλήνων που είχαν σχηματιστεί.

Ολοκληρώνουμε με την αποτίμηση του κινήματος. Αρχικά παραθέτουμε το απόσπασμα από το σχολικό βιβλίο (σελ.120/122) "Πήρε διάφορες μορφές: οικονομική ενίσχυση ... σε αρκετές περιπτώσεις αυτοθυσία." (σελ. 120). "Μερικοί από αυτούς ... φιλελευθερισμού" (σελ. 123)

Εν κατακλείδι, η συμβολή του φιλελληνισμού συνοψίζεται σε δύο κυρίως σημεία: στην οικονομική ενίσχυση του Αγώνα και στην κινητοποίηση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης που κατέληγε να είναι ενίσχυση διπλωματική.

ΘΕΜΑ Β2

α. Ξεκινάμε την απάντησή μ' ένα μικρό πρόλογο που αναφέρεται στην πολιτική της Γαλλίας και της Αγγλίας πριν από την κυβερνητική αλλαγή στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα στο Συμβούλιο της Ειρήνης με τη σύμφωνη γνώμη της Γαλλίας και της Αγγλίας και παρά την αντίδραση της Ιταλίας οι νικητές του πρώτου παγκόσμιου πολέμου ανέθεσαν στην Ελλάδα την προσωρινή διοίκηση της Σμύρνης.

Συνεχίζουμε με το απόσπασμα της σελίδας 96-97 του β' τόμου

"Η κυβερνητική αλλαγή ... της τουρκικής αστυνομίας", όπου αναλύονται οι περισσότεροι λόγοι της γαλλικής μεταστροφής μετά την κυβερνητική αλλαγή στην Ελλάδα.

Ολοκληρώνουμε με το σχολιασμό του 1^{ου} παραθέματος όπου επισημαίνονται κάποια επιπλέον στοιχεία ενδεικτικά αυτής της μεταστροφής. Συγκεκριμένα η Γαλλία αποκαλύπτει στην Αγγλία τις δεσμεύσεις που είχε αναλάβει απέναντι στον Κεμάλ με την υπογραφή του Συμφώνου της Άγκυρας (Οκτώβριος 1921). Σύμφωνα με αυτές τις δεσμεύσεις η Γαλλία θα επεδίωκε την ανατροπή των δεδομένων που είχαν διαμορφωθεί με τη συνθήκη των Σεβρών. Το γεγονός ότι η Γαλλία απέκρυπτε για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα από την αγγλική κυβέρνηση τους όρους του συμφώνου της Άγκυρας είναι ενδεικτικό του οξύτατου ανταγωνισμού που υπήρχε μεταξύ των δύο δυνάμεων για την επικράτησή τους στην ευρύτερη περιοχή. Όπως γίνεται αντιληπτό από το πρώτο παράθεμα, στην απόφαση της γαλλικής κυβέρνησης να στηρίξει τον Κεμάλ έναντι των Ελλήνων συνέβαλε τόσο ο γαλλικός τύπος με την αποκάλυψη φιλοτουρκική στάση του όσο και η γαλλική κοινή γνώμη, η οποία είχε ταχθεί στο πλευρό της κεμαλικής Τουρκίας. Επομένως η γαλλική μεταστροφή υπήρξε αποτέλεσμα όχι μόνο των επιδιώξεων της πολιτικής ηγεσίας αλλά και των διαθέσεων της ίδιας της γαλλικής κοινωνίας.

Όσον αφορά στην Αγγλία αναφέρουμε το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου σελ. 97 όπου αναφέρονται ορισμένοι από τους λόγους που υπαγόρευαν την αγγλική πολιτική. "Οι οικονομικοί κύκλοι ... εγγύς Ανατολής".

Στη συνέχεια αναλύουμε τους λόγους που αναφέρονται στο παράθεμα που μας έχει δοθεί. Συγκεκριμένα οι πολιτικές αναταραχές που ξέσπασαν στην μεγαλύτερη αγγλική αποικία, στις Ινδίες, έθεταν σε κίνδυνο την κυριαρχία της στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας και ειδικότερα στην εγγύς Ανατολή. Η αγγλική κυβέρνηση θεωρούσε τη συνέχιση του μικρασιατικού πολέμου ως έναν επιπλέον παράγοντα, που συνέβαλε στη διατήρηση της έντασης στις Ινδίες και απειλούσε τα συμφέροντα της στην περιοχή. Η διαπίστωση αυτών των κινδύνων επέβαλε την άμεση σύναψη ειρήνης μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στη Μικρά Ασία. Ενδεικτικές των αγγλικών διαθέσεων ήταν οι δηλώσεις του υπουργού εξωτερικών Κώρζον στη βουλή των Λόρδων. Στην ευόδωση των αγγλικών επιδιώξεων συνέβαλε αποφασιστικά η πρόσδεση της ελληνικής κυβέρνησης στο άρμα της αγγλικής πολιτικής στην εγγύς Ανατολή. Το γεγονός αυτό επέτρεπε στην Αγγλία την ενεργό ανάμιξη της στα ελληνικά πολιτικά πράγματα, πόσο μάλλον όταν η ίδια η ελληνική κυβέρνηση, της είχε εμπιστευτεί την διαχείριση της "ελληνικής υπόθεσης" στη Μικρασία.

β. Ξεκινάμε την απάντηση με το απόσπασμα της σελ. 95 "Η κατοχή μιας περιοχής ... αναγκαίο εξοπλισμό" που θα λειτουργήσει ως πρόλογος. Στη συνέχεια καλό θα είναι, αν και δεν ζητείται άμεσα, να αναφερθούμε στα αποσπάσματα του βιβλίου που αφορούν στις συνέπειες των πολιτικών χειρισμών στην κατάσταση του μικρασιατικού μετώπου.

Συγκεκριμένα σελ. 96 "Οι σύμμαχοι δίνουν την άδεια ... μόνη της την κατάσταση". σελ. 98 "Ενώ οι αντίπαλοι του Βενιζέλου ... κλιμακώνει τις επιχειρήσεις". Συνεχίζουμε με την παράθεση των αποσπασμάτων που απαντούν άμεσα στο ερώτημα β2β: σελ. 98-99. Η αποτυχία της ελληνικής προέλασης προς το Σαγγάριο τον Αύγουστο του 1921 οφείλεται σε σημαντικό βαθμό και στο γεγονός ότι "Ο Κεμάλ ... τραυματίες". σελ. 101 "Αμετάβλητη μένει ... Χατζηανέστη". σελ. 101 "τη στιγμή της κυβερνητικής παράλυσης ... τους Τούρκους".

Ολοκληρώνουμε με το σχολιασμό του παραθέματος το οποίο αναφέρεται στην εγκατάλειψη του Αφιόν Καραχισάρ από τον ελληνικό στρατό. Ένα από τα σημαντικότερα σφάλματα της ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας υπήρξε το γεγονός ότι δε φρόντισε να παρεμποδίσει την ανάμιξη Ελλήνων και Αρμενίων προσφύγων πολιτών με ελληνικά στρατιωτικά τμήματα με αποτέλεσμα να διαταραχθεί η συνοχή τους. Σοβαρό ρόλο επίσης διαδραμάτισε η απώλεια του μοναδικού ασυρμάτου του Α' Σώματος Στρατού που απέκλεισε την επικοινωνία με τη στρατιά και άρα μείωσε σοβαρά την επιχειρησιακή του ικανότητα, δηλαδή τη δυνατότητα του να συμμετάσχει οργανωμένα στις πολεμικές επιχειρήσεις.

Παράλληλα πρέπει να τονιστεί η έλλειψη επιθετικών πρωτοβουλιών που διέκρινε την ελληνική στρατιωτική ηγεσία. Στοιχείο που γίνεται εμφανές από το τμήμα του παραθέματος "κι ενώ δεχόταν ... από τη Σμύρνη".

Τέλος σφάλμα της ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας υπήρξε το γεγονός ότι ο αρχιστράτηγος των ελληνικών δυνάμεων Χατζηανέστης δεν είχε άμεση επαφή με τα τεκταινόμενα στη μάχη, αφού βρισκόταν σε απόσταση 500 χιλιομέτρων από αυτή. Αντίθετα ο Κεμάλ είχε ανά πάσα στιγμή άμεση επαφή με την εξέλιξη της μάχης λόγω της συνεχούς παρουσίας του και της άμεσης διοίκησης των δυνάμεων του.